

A határ

[2014. július]

ÖNÉLETÍRÁS, RÉSZLET

Bertus néni (református) és Leontin bácsi (görög katolikus) háza a határ. Ők kúriának nevezik. A falusiak konáknak, ez a román neve a kúriának. Mi a nyári konyhában húzódunk meg. És várunk. Várjuk azt a májushoz méltatlan éjszakát, amikor elindulhatunk és eltűnhetünk a havas esőben, nem pedig egy távoli kémény füstjében, és elkerülhetjük előbb a magyar, aztán a román határőrséget, amelyik átadna a Gestapónak, ha elkapnak. De hátha nem kapnak el? Anyám nővére, Ilon éppen kitárná az ablakot – négyen alszunk matracokon, a kis nyári konyha padlóján –, de hirtelen hátralép, betámasztja az ablakot, férjére, a katonaszökevényre, megmentőnkre, Bertus néni öccsére néz, és azt mondja, hogy katonák jönnek. Dezső kiles a függöny mögül: „Határvadászok. Erősítés.” A katonák előtt lovagol a főhadnagy.

Arról a délelőtről egy fontos emlékem maradt: süt a nap, főhadnagy úr magas és szőke, ügyes kis bajusza van, megkérdezi, hol van az apukám, a fronton, felelem, ő bólint, megsimogatja a fejemet, és felület arra a szép, szürke lovára. Nevettem és félttem, pedig a főhadnagy úr igazán kedves volt hozzám, és még kedvesebb anyuhoz. Aztán a vacsorára emlékszem. Ragyogott az asztal, és persze finom volt minden, ami az asztalra került. (Zöld szemével, fekete hajával, izmos természetével, pompás fogsorával Leontin bácsi képzeletben hasonlított Bagirára, akiről Nelli néném olvasott föl A dzsungel könyvéből.) Ő és a főhadnagy úr vadászatról beszélgettek, én sajnáltam a lelőtt állatokat, a vendég dicsérte a szilvapálinkát, aztán az őzpecsenyét, a gombamártást, a rétest, a bort, amit a házigazda sűrűn töltögetett a talpas pohárba. Többre nem emlékszem. Gyorsan ágyba dugtak.

Nem tudtam, hogy mindenki fél. Leontin bácsi is félt, pedig a vacsora alatt olyan jókedvűnek látszott, nagyokat nevettek a főhadnagy úrral, „prosit! prosit!”. De hát hozzá szállásolták be az osztagot, s ő ugyan a katonáktól se sajnálta a pálinkát, persze nem a legfinomabból, de kaptak bőven, hadd aludjanak jól... Hanem miután a vendég visszavonult, nem titkolta többé nyugtalanságát: ebben a helyzetben kétséges, hogy vállalhatja-e a kockázatot. „A háborút elvesztettük, Gizike drága, aztán majd ne felejtse el, hogy mit vállalok értetek, és te is segíts, ha én kerülök bajba...” – mondta volt az agyafúrt jogász, a harmincas évek politikai rendőrségének főnöke Kolozsváron, amikor még csak megmentésünk tervéről volt szó. A szökésről. Pop Leontin birtokát a Feleken kettészelte a bécsi döntés. De most neki kellett döntenie. Kinézett az éjszakába, a derűs nap után havas eső esett, – épp ez a mi szerencsénk – mondta anyám a kétségbeesés elszántságával –, a sötétség és ez az idő elrejt minket. És ekkor következett az az évtizedekig emlegetett nagy száma Bertus néniéne (akivel Leontin bácsi Bécsben ismerkedett meg egy spiritiszta szeánszon): transzba esett. Lehuny szemmel, vonagló testtel, kinyújtott kezei reszketnek, apósa túlvilági üzenetét adja át suttogó hangon az apja emlékét rajongással őrző férjének: „Leontin! Drága fiam! Mentsd az ártatlanokat... az ártatlanokat!”

Ezekről a döntő részletekről, az életet a haláltól elválasztó határról mi, gyerekek, az ötéves Márta, a hároméves Anikó, Mira – az anyja hasában – és én, a nagylány, aki tovább járnék iskolába, első elemibe, ha hagynának, semmit sem tudunk. Csak caplatunk dideregve a sárban – „nincs köhögés, nincs tüsszögés! Egy hangot se!” –, ki-ki az anyja kezét markolássza, nem tudjuk, hova megyünk, és nem tudjuk, miért.

A miért nagy szó. Miért kellett kibújni a puha ágyból éjnek idején? Kifelé a barátságos bútorok, kedves játékok, meghitt szagok, a csalóka biztonság csalóka öbléből! Még Lencsi baba is otthon maradhatott, csak mi nem, itt botladozunk a határon, az éjszakában, mert csak határ van, éjszaka van, az otthon már nincs sehol. A seholban vagyunk. Az otthon csak egy szó lett, de nem mondhatjuk ki, mert nem beszélhetünk egy szót se, ezért nem jelent már semmit a miért sem. Irénke, a Tata, Vilma nagymama, Ruki és Évike a téglagyárban. Sose láttam téglagyárat. Már nem is fogok. Gyorsan lebontották, ipari létesítmény került a helyébe, nem emlékmű, tizenhatezer kolozsvári lakosnak nem maradt nyoma utolsó lakhelyén a világban. Felejtjük el. Az akkori téglagyár is ipari létesítmény volt, a halálgyár előcsarnoka. Éjszaka van, talán most indul az első transzport. Vagy a második?

Nem vagyunk rajta. A határon vagyunk. Nem tudom, mit jelent a határ, és azt sem, hogy mit jelent a téglagyár, ahol nem vagyunk. Azt meg éppen nem, hogy mégsem csak szavak: elválasztják a helyet az időtől, a mi életünket az ő haláluktól. Persze, mindez majdani tudások közé kerül. A felnőttek emlékeinek visszhangja.

Az én tudásom a határon annyi, hogy elől battyog óvatosan körül-körültekintve erdön-mezőn Pável, Leontin bécsi bérese, az idegenvezetőnk, mert most már a határon, az itt és az ott határán, mi idegenek vagyunk, Bözsi néném lépeget mögötte a nagy hasával, kézen vezetve Mártukát, akit aztán átvesz az apja, s a kislány esőáztatta sapkája alatt a fűtős fej máris az apa vállára billen, talán el is aludt. Mögötte szuszog Helén kövéren, húzza maga után Anikót. Anyu és én zárjuk a sort.

Elég sok érem csillogott annak a szürkülő bajuszú úrnak a vállára vetett zubbonyán, amelyet a pizsamája fölött viselt. Haragosan nézett ránk. Egy szót sem értettem abból, amit kiabált, amit kiabált, amikor székét hátrarúgva, felpattant az íróasztala mellől, és hosszú lépteit visszahangozta az iroda padlójára. Mégis éreztem, mi a baj, amikor öklével többször is az asztalra csapott: eleinte kettőnkől volt szó – anyámról és rólam –, és erre betódul unu, doi, trei, patru, cinci, șase, șapte! Jól látja. Heten vagyunk itt, uram, heten, és mind a heten élni akarunk. Egyszerre, mintegy vezényszóra, a dühös szavakat megadó mozdulatok követik: előbb a nagybátyám órája, karika-gyűrűje kerül a hivatali asztalra, aztán az asszonyok mozdulnak kapkodva: kinek mije van, nyaklánc, fülbevaló, köves gyűrű, karkötő és megint csak az örök hűséget ígérő karikagyűrű. Már csak a legfőbb érték marad, ha ugyan marad, a pusztá élet.

Közben a hátsó ajtón halkán belépett tarka köntösben egy szép, majdnem fiatal asszony, simogató mozdulattal tette felékszerezett kezét az ura vállára, valamit súgott neki, s közben ragyogó fekete szemét le nem vette rólunk. Ő nem haragszik ránk – gondoltam hálásan.

Valahogy lebukdácsoltunk a határőrség parancsnoki épületének lépcsőin, egy cingár, borotvát még nem látott arcú kiskatona kísért, válláról puska lógott. Elindultunk a másik határ felé. Ott magunkra hagyott, mutatta, hogy merre menjünk. Át a patakon. A kutyák ugattak. A falu ébredezett. Hajnalodott, életemben először látok hajnali eget. Beértünk Újtordára.

Ha nincs egyenruhában a váratlanul belépő férfi, nem gondoltam volna, hogy német katona. Olyan volt, mint a többi ember. Apu korabelinek látszott, de szőkés haja ritkult már, és őszült. Nem hasonlított azokra az elegáns német katonákra, akiket előbb filmen, aztán már Kolozsvár utcáin is láttam. Testesebb volt, másképp mozgott, és másképp nézett ránk, ahogy ott ültünk a falusi ház kemencepadkján sorban. Három zilált, sáros cipőjű, városi öltözetű asszony, mindegyiknek egy-egy gyermek az ölében. Félrenézett. Valahogy értekezett a román gazdával, aki ránk mutogatva Kolozsvárt emlegette, közben odakint a teherautóra felvillázták a szénát, a német kiment, és hallottuk, ahogy felberreg a motor. Aztán csend lett. – És most jönnek, és elvisznek minket – a nagynéném szava kérdés volt-e vagy állítás, még most sem tudom, hetven év után.

Telt az idő. És nem jött értünk senki. Ilyen is van? Bánthatna, és nem teszi? Ezt is jóval később kérdezem.

A másik meglepetés már Tordán ért. – Hallom, hogy még két asszony jön gyerekekkel! De tartják-e a szombatot? Böjtölnek hosszúnapkor? Érdeemes magukat megmenteni?

A mikve gondnoka kiabál, hadonászik, és pattogó hangon kérdez. Anyám is kiabál, anyám is kérdez: – Maga azt hiszi, hogy jó zsidó? Ha sor kerül magukra is, és menekülniük kell? Menteni a gyerekeket? És így fogadják a hitsorsosok, mit fog szólni?

Érzem, hogy elered a könnyem, pedig nem sírtam egész úton eddig, szót fogadtam, hallgattam. És most, éppen most, mintha tegnap késő estétől a mai kora reggelig elértem volna majdnem nyolcéves erőm határáig. Talán már nem is vagyok egészen gyerek?

– Ne lármázzanak! Az az épület ott, szemben, a csendőrség! Értik? – Házigazdánk, a mikve ura most már halkán beszélt, belökött egy ajtót, mentünk utána, a fülke falain salétromfoltok, a kádon keresztbe fektetett három deszkára lassan csöpög a víz. – Adjanak pénzt, hozok takarókat. A takaróknak nem volt takarószaga. A pénznek sincs szaga – mondják a felnőttek. A fülke kőpadlóján is deszkák hevernek, rajtuk foltos matracok. Anyu betakar a kabátjával.

Már alszom is. Arra ébredek, hogy borzasztó nagy, fekete bogarakat söpör le anyu az arcomról. Visitok. Ezeket hívják svábbogárnak?

Vagy rossz álom az egész? – Ne félj! – mondja –, itt vagyok, vigyázok. – A másik fülke nagyobb. Benézek. Két kádon elhelyezett deszkákon Márta és Anikó alszik. Az anyák ülve, a nedves falhoz támaszkodnak mellettük. Ők is vigyáznak.

Nem tudtuk, hogy valahol, tőlünk egyre messzebb, viszik a vagonok a nyolcvanhat éves Tatát, Évikét, Irénkét, Rukit. Költő barátom, Szilágyi Domokos, aki majd öngyilkos lesz, elege volt ebből a századból, nem ezt élte át, csak éppen átérezte, és megírta a hatvanas években:

Sínek hasítanak sívítva országok vérző húsába
mint fába a fűrész
vonító vonatok vonszolják vérző testemet
vérző testünket
országok vérző testén át
nyolc ló vagy negyvennyolc ember
vagy százötven deportált

Kategória: vers, próza

Denumire autor: Szilágyi Júlia

Látó Szépirodalmi Folyóirat